

Tilbageførsel af museumsgenstande til Grønland

Af Einar Lund Jensen, cand.mag. i historie og grønlandsk. Leder af Grønlandsekretariatet, Nationalmuseet i Danmark 1997-2001. Ved afslutningen af arbejdet med overførsel af museumsgenstande til Grønland blev Grønlandsekretariatet nedlagt.

I perioden 1984-2001 er ca. 35.000 museumsgenstande overført fra Nationalmuseet i Danmark til Grønland. Denne artikel vil behandle den historiske baggrund og grundlaget for dette meget specielle samarbejde mellem Danmark og Grønland, samt trække nogle faktorer frem, der har været afgørende for, at samarbejdet er lykkedes.

Den historiske baggrund

Allerede fra 1830erne foretog Det Kongelige Nordiske Oldskriftsselskab i samråd med Oldsagskommissionen undersøgelser og indsamlinger i Grønland. Ved etableringen af Nationalmuseet i Danmark i 1892 fortsatte museet dette arbejde og forestod bl.a. i slutningen af 1800tallet og første halvdel af 1900tallet en række store undersøgelser og udgravninger i Grønland. Derved skabtes en betydelig samling til belysning af Grønlands kultur og forhistorie, og Nationalmuseet havde i forlængelse heraf en central rolle i udforskningen og formidlingen af Grønlands historie.

Nationalmuseets antikvariske arbejde i Grønland blev formaliseret ved et cirkulære i 1916, der omhandlede såvel sikring af jordfaste fortidsminder som fundne genstande i Grønland og anfører Nationalmuseet som den faglige myndighed. Og ved Fredningsloven for Grønland i 1974 tillagdes rigsantikvaren, direktøren for Nationalmuseet i Danmark, det antikvariske ansvar i Grønland.

I mellemtiden var der i Grønland dannet en museumsforening, der arbejdede på at etablere et museum for Grønland, og med faglig rådgivning fra bl.a. Nationalmuseet i Danmark og økonomisk støtte fra Grønlands Landsråd åbnede Grønlands Landsmuseum i 1966 op for sin første udstilling. Landsmuseet modtog fra det efterfølgende år støtte fra staten og blev i 1971 anerkendt som landsdelsmuseum i henhold til Museumsloven.

Som landsdelsmuseum var Grønlands Landsmuseum så at sige en del af det danske museumsvesen. Men indførelsen af Grønlands Hjemmestyre i 1979 betød, at lovfastsættelsen og forvaltningen af kulturområdet, herunder museumsvesenet, blev overtaget af grønlandske myndigheder og institutioner. I 1980 vedtoges landstingslov om fredning af jordfaste fortidsminder og bygninger, og landstingsforordning om museumsvesenet, der skabte grundlaget for et selvstændigt grønlandsk museumsvesen. Bestemmelserne trådte i kraft 1. januar 1981 og Grønlands Landsmuseum Kalaallit Nunaata Katersugaasivia (KNK) fik status som Grønlands nationale museum og overtog de opgaver, som Nationalmuseet indtil da havde varetaget i Grønland.

Ved oprettelsen af Grønlands Landsmuseum rådede museet i sagens natur ikke over større samlinger, mens Nationalmuseet i Danmark lå inde med verdens største samling, der kunne ligge til grund for forskning og formidling i Grønlands kultur og historie, og i museumskredse drøftedes mulighederne for at udlåne eller overføre materiale til Grønland. I efteråret 1976 fik denne problematik en politisk vinkel, idet spørgsmålet om overflytning af grønlandske kulturhistoriske værdier blev rejst i Grønlands Landsråd. Sagen blev igen diskuteret i Danmark, hvor holdningen i såvel politiske kredse som i museumskredse var positiv, men konkrete initiativer blev ikke taget.

Foto: Erik Holm, Grønlands Nationalmuseum & Arkiv

I 1978 flyttede Grønlands Landsmuseum ned i Kolonihavnen i bygninger, der tidligere havde tilhørt Kongelige Grønlandske Handel, men som nu var indrettet til det nye formål. Senere er museet udvidet med en helt ny tilbygning, der bl.a. rummer administrationen og moderne udstillingslokaler.

I 1990 blev museet i medfør af en ny landstingsforordning slået sammen med landsarkivet under det nye navn Grønlands Nationalmuseum & Arkiv.

Med det nye lovgrundlag i 1981 blev problematikken accentueret. Genstandsmaterialet på Grønlands Landsmuseum var ikke repræsentativt og kunne ikke tilfredsstille kravene for et nationalt museum.

I 1982 fandt en forløber for de kommende overførsler sted, idet dronning Margrethe II i Nuuk sammen med kulturministeren og rigsantikvaren til Grønlands Hjemmestyre overdrog "Arons billedsamling", der stammer fra sidste halvdel af 1800tallet og er af uvurderlig kulturhistorisk værdi. Den umiddelbare anledning var indvielsen af Grønlands Landsmuseums nye lokaler, men det var samtidig et klart signal om den positive danske holdning i spørgsmålet om tilbageførsel af kulturhistoriske værdier.

Det dansk-grønlandske museumssamarbejde

Herefter indledtes forhandlinger, der førte til indgåelse af "Samarbejdsaftale mellem KNK og Nationalmuseet". "Udvalget for det dansk-grønlandske museumssamarbejde" (herefter Udvalget) bestående af tre medlemmer udpeget af Grønland og tre medlemmer udpeget af Danmark blev nedsat. Til at udføre de opgaver, som Udvalget fastsatte, etableredes Grønlandssekretariatet, som af praktiske grunde blev placeret på Nationalmuseet. Udgifter til personale og drift blev fordelt mellem Grønland og Danmark.

Sammen med aftalen forelå et kommissorium, der beskriver Udvalgets opgaver. Målet var bl.a. at bidrage til opbygningen af et selvstændigt grønlandsk museumsvesen og hovedopgaven var udarbejdelse af indstillinger om, hvilke grønlandske kulturværdier, der burde overføres fra Nationalmuseet i Danmark til Grønland.

Samarbejdsaftalen er underskrevet af lederne af KNK (Grønlands Landsmuseum) og Nationalmuseet, men inden da var såvel aftale som kommissorium godkendt af kulturministeren og landsstyremedlemmet for kultur og undervisning. Udvalget er således i princippet nedsat af ministeren og landsstyremedlemmet og skal stå til ansvar over for disse. Det har i praksis betydet, at de to museer ikke har skulle godkende Udvalgets arbejde, herunder indstillingerne om tilbageførsel af museumsgenstande.

I spørgsmålet om tilbageførsel af museumsgenstande har Udvalgets arbejde været afgrænset til overførsel af genstande fra det ene nationale museum til det andet. Man har således ikke taget stilling til muligheden for at tilbageføre genstande fra andre museer i Danmark, ligesom man ikke er gået ind i en diskussion af, om dele af de tilbageførte genstande efterfølgende skulle placeres på lokale museer i Grønland.

Forberedelser til tilbageførsel

Som grundlag for Udvalgets udvælgelse af samlinger og genstande og som forberedelse til den endelige overførsel er foregået en længere proces. For at danne sig et overblik over indholdet og omfanget af genstandsmaterialet er der foretaget nyregistrering af store dele af samlingerne. Registreringen er foretaget i databaser med udgangspunkt i de håndskrevne protokoller, og der er dermed skabt et redskab til brug i såvel formidling og forskning.

Som led i dokumentationen er foretaget fotografisk registrering af de fleste tilbageførte genstande. Mens de tidligste fotoregistreringer er sort/hvide fotos, så er de seneste foretaget digitalt og med en kobling mellem database og fotos, hvilket illustrerer den hurtige udvikling, der er foregået på det tekniske område i den mellemliggende tid.

Før opsendelse til Grønland har genstandene været gennemset og afrenset på Nationalmuseets Bevaringsafdeling, og i de tilfælde, hvor der har været behov for det, har de gennemgået en konservering.

Kriterier for udvælgelse

Udvalget udarbejdede før den første tilbageførsel et sæt kriterier, der skulle følges ved udvælgelse af genstande med henblik på indstilling til overførsel til Grønland. De indeholdt følgende:

- At der såvel i Danmark som i Grønland skal forefindes en repræsentativ museumssamling af grønlandske genstande.
- At samlingerne begge steder skal være anvendelige til almindelig museumsformidling samt til såvel forskning som studie- og undervisningsformål.
- At naturlige samlinger og enheder bevares, hvor det er muligt. Hvis dette ikke er praktisk gennemførligt, skal et nært museumssamarbejde mellem Grønland og Danmark åbne for udlåns- og deponeringsaftaler i vid udstrækning.
- At der lægges særlig vægt på at respektere grønlandske ønsker om at erhverve særlige fund og genstande, som opfattes som værende af betydning for den grønlandske identitet.
- At der tilsvarende lægges vægt på at respektere danske museumshistoriske interesser.

Tilbageførsel af genstande

Som følge af det store genstandsmateriale vedtog Udvalget at behandle materialet i flere omgange, således først Østgrønland, derefter Thuleområdet, Vestgrønland, det norrøne materiale og Nordøstgrønland. Fra nedsættelsen af Udvalget i 1984 til afslutningen på arbejdet i 2001 er udarbejdet i alt ni indstillinger om tilbageførsel af museumsgenstande.

I indstillingsskrivelserne gøres grundigt rede for og argumenteres for de foreslåede tilbageførsler. Der er desuden oplysninger om, hvornår og hvordan genstandene er kommet til Nationalmuseet, samt hvor repræsentative de er for Grønlands historie. Det udvalgte materiale sættes således ind i en sammenhæng, der giver forståelse for, hvorfor netop dette materiale er udvalgt til overførsel.

Indstillingerne er sendt af Udvalget til Nationalmuseets direktion, hvorfra de er sendt til kulturministeren, der i henhold til museumsloven skal godkende enhver udskillelse af genstande fra museets samlinger. Udvalgets indstillinger har alle været enstemmige og alle er godkendt af kulturministeren uden indsigelser.

I alt er ca. 35.000 genstande ført tilbage til Grønland, mens der i Nationalmuseets grønlandsamlinger stadig befinder sig knap 100.000 genstande. Den største del af materialet stammer fra arkæologiske undersøgelser og udgravninger, mens etnografika udgør en mindre del.

Sammen med de tilbageførte genstande er sendt kopier af det arkivmateriale på Nationalmuseet, som har tilknytning til de tilbageførte genstande. Holdningen bag dette er, at det ikke ville være tilstrækkeligt blot at foretage en tilbageførsel af genstande til Grønland, men at dette måtte følges op af en overførsel af den eksisterende viden og dokumentation, der kan give oplysninger om fx indsamlingshistorien og de områder, hvor genstandene er fundet eller indsamlet. Ligeledes er til Grønland overført Det grønlandske Fortidsmindearkiv, som bygger på Nationalmuseets gennem knap 200 år systematisk indsamlede informationer om kulturhistoriske levn i Grønland, og som vil være et vigtigt redskab for Grønlands nationale museum i forvaltningen af den grønlandske fredningslov.

Vurdering af samarbejdet

Det dansk-grønlandske museumssamarbejde er ganske enestående i international sammenhæng og har vakt interesse i internationale museums kredse. Det vil derfor være på plads at trække nogle elementer frem, som kan have været medvirkende til, at samarbejdet er sket i så positiv en ånd og har medført så gode resultater.

For det første må ses på samlingernes herkomst. De udgravninger og indsamlinger, der ligger til grund for, at genstandene er kommet til Danmark, er foretaget med tilladelse fra de relevante myndigheder. Der har således ikke været tale om plyndringer eller tyverier. Og det er fra grønlandsk side tilkendegivet, at store dele af samlingerne ville være gået til grunde, hvis de ikke var indsamlet. Desuden har det givet haft betydning, at der var tale om en så stor samling på Nationalmuseet i Danmark, at begge museer selv efter en deling ville råde over samlinger, der er repræsentative for Grønlands kultur og historie.

For det andet må nævnes det gunstige dansk-grønlandske forhold i såvel politiske kredse som i museumskredse, som betød, at man var enige om idéens indhold og villige til at skabe rammerne for og dermed sætte gang i samarbejdet, da udviklingen i 1981 nødvendiggjorde konkret handling.

Endelig har det ikke mindst haft betydning, at der fra starten blev skabt nogle rammer, som gav grundlaget for at arbejdet hele tiden kunne ske ud fra saglige præmisser. Med baggrund i den politiske opbakning, der var bag aftalen, kunne Udvalget arbejde ud fra rent museumsfaglige overvejelser, og denne situation blev styrket ved Udvalgets egen vedtagelse af et sæt kriterier, der siden lå til grund for udvælgelsen af genstande og samlinger til overførsel til Grønland. Dermed var grundlaget for saglige drøftelser og beslutninger lagt.

Afslutning

Med tilbageførslen til Grønland af store dele af de grønlandske genstandssamlinger på Nationalmuseet i Danmark er der skabt en ny situation med to selvstændige samlinger, der begge er repræsentative til belysning af Grønlands kultur og historie. Samlingerne har imidlertid fælles ophav, og der er i flere tilfælde tale om helheder, der er delt, og den fremtidige museale udnyttelse af disse samlinger må derfor finde sted i et samarbejde med Nationalmuseet i Danmark og Grønlands Nationalmuseum & Arkiv.

Udvalget for det dansk-grønlandske museumssamarbejde har derfor ved afslutningen på sit arbejde udarbejdet et udkast til en aftale, der i forbindelse med fx forskning gensidigt skal sikre de to nationale museer adgang til de samlinger, der i januar 1984 befandt sig på Nationalmuseet i Danmark og hvorfra der i kraft af aftalen om det dansk-grønlandske museumssamarbejde i perioden 1984-2001 er ført genstande og samlinger tilbage til Grønland. På grundlag af dette udkast forhandles nu en aftale mellem de to museer.

Litteratur

Udskillelse af museumsgenstande fra samlingerne i Nationalmuseet i Danmark til Grønlands Nationalmuseum & Arkiv 1984-2001. Rapport afgivet af Udvalget for det dansk-grønlandske museumssamarbejde juni 2001.

Udvalgte artikler

Nyt., nr. 89, december 2000. Temanummer om Grønlands museumsvesen, tilbageførsel af museumsgenstande til Grønland og Nationalmuseets Grønlandsforskning. Nationalmuseet.

Rosing, Emil & Birte Haagen 1986: Aron from Kangeq and the Dano-Greenlandic Museum Cooperation. *Arctic Anthropology, vol. 23, nr. 1 & 2:* 247-258.

Schultz-Lorentzen, Helge 1987: Tilbage til Grønland - det dansk-grønlandske museumssamarbejde. *Nationalmuseets Arbejdsmark 1987,* Nationalmuseet: 177-192.

Schultz-Lorentzen, Helge 1988a: Tilbage til Grønland - det dansk-grønlandske museumssamarbejde. *Tidsskriftet Grønland 1988:* 65-80.

Schultz-Lorentzen, Helge 1988b: Return of cultural property by Denmark to Greenland: from dream to reality. *Museum, nr. 160,* UNESCO 1988: 200-205. (Artiklen er samtidig udkommet på fransk, spansk, russisk og arabisk.)

Schultz-Lorentzen, Helge 1997: Greenland and the National Museum of Denmark - The National Museum of Denmark and Greenland. *Fragments of a piece of Museum History.*

I Gilberg, R. og H.C. Gulløv (eds.): Fifty Years of Arctic Research. *Anthropological Studies from Greenland to Siberia . Publications af The National Museum nr. 18, Ethnographical Series 1997:* 277-28.